

ĐẶC ĐIỂM HÌNH THÁI VÀ THÀNH PHẦN LOÀI CỦA CHI *Crotalaria* L. Ở VƯỜN QUỐC GIA YOK DON

Nguyễn Thị Thu¹, Nguyễn Hữu Kiên¹, Trần Thị Thanh Thảo¹

Ngày nhận bài: 18/10/2022; Ngày phản biện thông qua: 12/12/2022; Ngày duyệt đăng: 30/01/2023

TÓM TẮT

Chi *Crotalaria* L. là một trong những chi đa dạng nhất của họ Đậu (Fabaceae). Chi gồm những cây thân bụi và thân thảo; thích nghi với khí hậu nhiệt đới, cận nhiệt đới và ôn đới; phân bố rộng khắp trên thế giới. Từ lâu, nhiều loài trong Chi đã được con người khai thác và sử dụng trong nhiều lĩnh vực của đời sống. Vườn quốc gia Yok Don là khu vực thích hợp cho các loài trong chi *Crotalaria* tồn tại, sinh trưởng và phát triển. Bằng phương pháp “Điều tra theo tuyến ngẫu nhiên” đề tài đã thu thập được 14 loài thuộc chi *Crotalaria* của họ Đậu tại Vườn quốc gia Yok Don. Các loài đã được định danh và lập danh mục. Các đặc điểm hình thái đặc trưng của chi *Crotalaria* tại Vườn quốc gia Yok Don đã được phân tích và mô tả. Các kết quả nghiên cứu của đề tài góp phần đánh giá thành phần loài của chi *Crotalaria* ở Vườn quốc gia Yok Don, giúp nhận biết nhanh các loài ngoài tự nhiên trong các hoạt động khai thác và bảo tồn tại Vườn quốc gia Yok Don.

Từ khóa: hình thái, thành phần loài, chi *Crotalaria*, Vườn quốc gia Yok Don.

1. MỞ ĐẦU

Họ Đậu (Fabaceae) là họ lớn thứ ba trong ngành Thực vật hạt kín (Angiospermatophyta), hiện đã có khoảng 19.400 loài thuộc 730 chi của Họ được phát hiện trên thế giới (Wikipedia, 2022). Họ gồm có ba phân họ là phân họ Vang (Caesalpinioideae), phân họ Trinh nữ (Mimosoideae) và phân họ Đậu (Faboideae).

Phân họ Đậu (Faboideae) với đặc trưng hoa có đối xứng hai bên và tiền khai hoa cờ là Phân họ phong phú nhất trong họ; đã có khoảng 12.000 loài thuộc khoảng 500 chi của Phân họ được phát hiện trên toàn thế giới; ở nước ta hiện đã xác định được khoảng 300 loài thuộc khoảng 70 chi (Hoàng Thị Sản, 2006).

Trong phân họ Đậu, chi *Crotalaria* L. là chi lớn thứ hai, sau chi *Desmodium* và là 1 trong 50 chi lớn nhất của ngành Thực vật hạt kín (Samaila Samaila Yaradua, 2018). Chi *Crotalaria* được cho là có nguồn gốc ở châu Phi (Alexander et al., 2017) với trung tâm đa dạng nhất là ở vùng nhiệt đới của châu Phi và Madagascar (M. Marianne Le Roux et al., 2018). Các đại diện của Chi chủ yếu phân bố ở các khu vực có khí hậu nhiệt đới, cận nhiệt đới của Nam bán cầu và châu Phi (Jorge A. Mosjidis and Ming Li Wang, 2011). Hiện đã có 702 loài của Chi được phát hiện trên thế giới, riêng châu Phi chiếm tới 400 loài (Samaila Samaila Yaradua et al., 2019); Madagascar có 143 loài (Samaila Samaila Yaradua et al., 2018); Ấn Độ có 93 loài, 01 phân loài, 18 giống và 02 dạng (Vijay A. Paithan et al., 2013); châu Mỹ có 80 loài (Alexander et al., 2017); Việt Nam

có 39 loài (Phạm Hoàng Hộ, 2003); Úc có 36 loài, Trung Quốc có 42 loài (Samaila Samaila Yaradua, 2018).

Người đầu tiên nghiên cứu về hình thái và phân loại của chi *Crotalaria* là Carolus Linnaeus; năm 1753, ông đã mô tả và đặt tên cho 13 loài của chi *Crotalaria*; sau đó có rất nhiều tác giả quan tâm nghiên cứu tới Chi này; các nghiên cứu chủ yếu được thực hiện ở châu Phi, châu Mỹ và châu Á. Khu vực có các nghiên cứu đầu tiên và cũng là nơi có nhiều nghiên cứu nhất về chi *Crotalaria* là châu Phi, tiếp đến là khu vực châu Á và khu vực châu Mỹ. Điển hình như nghiên cứu của Lamarck (1786) đã mô tả 37 loài; nghiên cứu của De Candolle (1825), mô tả 137 loài; nghiên cứu của Baker (1914) mô tả 309 loài, nghiên cứu của Polhill (1982) mô tả 511 loài và nghiên cứu của Le Roux et al. (2013) đã giới thiệu 700 loài thuộc chi *Crotalaria* trên thế giới (Samaila Samaila Yaradua, 2018).

Các loài trong chi *Crotalaria* là những cây thân bụi, thân thảo sống hàng năm hoặc nhiều năm. Lá có thể là lá đơn hoặc lá kép; dạng lá kép thường có 1 - 3 lá chét, 1 số có nhiều lá chét. Dạng lá của cây có liên quan đến độ ẩm của môi trường sống, những cây sống ở vùng khô hạn thì có lá kép, những cây sống ở vùng ẩm ướt có lá đơn. (Alexander et al., 2017; Samaila Samaila et al., 2018). Hoa mang các đặc điểm đặc trưng của phân họ Đậu gồm cánh cờ, các cánh bên và các cánh thìa; thường có màu vàng, màu trắng đến hơi tím hoặc hơi xanh; thích nghi với thụ phấn nhờ ong; trái phồng (Margaretha Mariannele Roux

¹Khoa Khoa học Tự nhiên và Công nghệ, Trường Đại học Tây Nguyên

Tác giả liên hệ: Nguyễn Thị Thu; ĐT: 0905418109; Email: ntthu@ttn.edu.vn.